

Плэнная дзеясць Савета

5 гадоў з дня заснавання
Савета па абароне дысертацый пры НІА

В.У.Чэчат,
доктар педагогічных
наук, вучоны сакратар
Савета па абароне
дысертацый пры Нацыянальным інстытуце
адукацыі

У 1991 г. па ініцыятыве дырэктара Беларускага навукова-даследчага інстытута адукацыі У.П.Пархоменкі быў створаны спецыялізаваны Савет па абароне дысертацый на саісканне вучонай ступені кандыдата навук. Па загадзе ВАК пры Савеце Міністраў СССР ад 15 сакавіка 1991 г. спецсавет у саставе 21 члена (14 дактароў і 7 кандыдатаў педагогічных і псіхалагічных навук) пачаў сваю дзейнасць. Калі ў Беларусі была створана Вышэйшая Атэстацыйная Камісія пры Кабінеце Міністраў (цяпер Вышэйшы атэстацыйны камітэт Рэспублікі Беларусь), яе загадам ад 7 лютага 1995 г. у Нацыянальным інстытуце адукацыі (ранейшым БелНДІ адукацыі) быў створаны Савет Д 02.23.01 па абароне дысертацый на саісканне вучонай ступені доктара па педагогічных і псіхалагічных навук. Да 2000 г. Савету дадзены дазвол праводзіць абарону дысертацый па трох спецыяльнасцях: 1) 13.00.01 — агульная педагогіка (па педагогічных навук); 2) 19.00.01 — агульная псіхалогія, гісторыя

псіхалогіі (па псіхалагічных навук); 3) 19.00.07 — педагогічная псіхалогія (па псіхалагічных навук).

Усе 17 членаў Савета з'яўляюцца дактарамі навук. З іх 9 дактароў педагогічных навук: У.Ф.Валадзько — старшыня Савета, К.У. Гаўрылавец, І.І.Казімірская, А.І.Кочатаў, Б.В.Пальчэўскі, У.П.Пархоменка, В.У.Протчанка, Г.В.Сяркуццеў, В.У.Чэчат (вучоны сакратар Савета); 7 дактароў псіхалагічных навук: Ф.І.Івашчанка, В.М.Казубоўскі, Л.А.Кандыбовіч, Я.Л.Каламінскі (намеснік старшыні Савета), М.А.Крэмень, А.Ц.Растуноў, Т.М.Савельева, 1 доктар філасофскіх навук — М.І.Латыш.

Гэты састаў Савета дае яму магчымасць праводзіць абмеркаванне, аналіз і экспертызу дысертацыйных даследаванняў усебакова — з філасофскага (метадалагічнага), педагогічнага, псіхалагічнага, метадычнага пунктаў гледжання.

З кастрычніка 1991 па кастрычнік 1996 г. у Савеце па абароне дысертацый Нацыянальнага інстытута адукацыі абаро-

нена 60 дысертацый (6 доктарскіх, 54 кандыдацкіх). З іх па спецыяльнасці 13.00.01 — агульная педагогіка — 6 доктарскіх, 35 кандыдацкіх і па гісторыі педагогікі — 5 кандыдацкіх; па спецыяльнасці 19.00.01 — агульная псіхалогія, гісторыя псіхалогіі — 2; па спецыяльнасці 19.00.07 — педагогічная псіхалогія — 12 (у асобным артыкуле будзе дадзены кароткі змест усіх дысертацый). Дысертацыі абаронены саіскальнікамі з розных краін: Германіі (1), Казахстана (1), Рэспублікі Беларусь (51), Расіі (3), Украіны (3).

Дысертацыйныя даследаванні ў 1991—1996 гг. правялі і абаранілі самыя разнастайныя катэгорыі работнікаў сістэмы адукацыі (звесткі аб іх у асноўным даюцца на перыяд абароны дысертацый):

настаўнікі і псіхалагі школы, выкладчыкі педагогічных вучылішчаў, каледжаў, інстытутаў, універсітэтаў (20 чалавек);

дырэктары і іх намеснікі гарадскіх і сельскіх агульнаадукацыйных школ, прафесійна-тэхнічных вучылішчаў, пазашкольных устаноў (12 чалавек);

дырэктары і іх намеснікі, выкладчыкі інстытутаў павышэння кваліфікацыі кіруючых работнікаў і спецыялістаў адукацыі (9 чалавек);

загадчыкі аддзелаў адукацыі, начальнікі і іх намеснікі ўпраўленняў адукацыі (7 чалавек);

аспіранты і навуковыя супрацоўнікі Нацыянальнага інстытута адукацыі (9 чалавек);

ішныя катэгорыі (галоўны рэдактар часопіса “Адукацыя і выхаванне”, намеснік міністра адукацыі і навукі Рэспублікі Беларусь, намеснік дырэктара па навуковай рабоце Навукова-даследчага інстытута педагогікі Акадэміі педагогічных навук Украіны) — 3 чалавекі.

Жайбольшая частка даследаванняў праведзена па праблемах дыдактыкі ў педагогічным, псіхалагічным, арганізацыйна-метадычным аспектах: фармаванні пазнавальных інтарэсаў падлеткаў сродкамі гульні-святаў

(У.І.Агаркаў — начальнік дзіцячага аздараўленчага летніка, г. Сакі Крымскай вобласці); функцыянальнае ўзаемадзеянне апэратыўнай і доўгачасовай памяці пры авалоданні вусным перакладам (Т.Д.Аляксеева — старшы выкладчык кафедры замежных моў Інстытута павышэння кваліфікацыі, г. Калінінград); псіхалогія стратэгіі навучання мовам — рускай, беларускай, замежнай (Г.У.Анціпава — псіхалаг школы-ліцэя “Рэнесанс”, г. Масква); актывізацыя мнемічных працэсаў пры авалоданні замежнай мовай (І.І.Аўчарэнка — выкладчык кафедры англійскай мовы прыродазнаўчых факультэтаў БДУ); дыдактычныя ўмовы распрацоўкі і выкарыстання педагогічных праграмных сродкаў пры навучанні матэматыцы ў V—VI класах (З.М.Барысевіч — навуковы супрацоўнік лабараторыі прыродазнаўча-матэматычнай адукацыі НІА); псіхалагічныя ўмовы выкарыстання нагляднасці ў працэсе навучання замежнай вуснай мове (Л.А.Домніч — выкладчык французскай мовы Мінскага дзяржаўнага лінгвістычнага універсітэта); семантычны падыход да пазнавальна-камунікатыўнай дзейнасці школьнікаў у працэсе навучання (Н.С.Віслабокава — дацэнт кафедры педагогікі Віцебскага дзяржаўнага універсітэта); спецыфіка дыферэнцаванага навучання ў сельскай школе (Ю.А.Іваноў — загадчык аддзела адукацыі Брэсцкага райвыканкама); унутрыкласная індывідуалізацыя навучання на аснове рацыянальнай структуры і адбору вучэбнага матэрыялу па геаметрыі (Н.У.Касцюковіч — выкладчык матэматыкі мінскага педагогічнага каледжа № 2); дыдактычная мадэль курса “Радывябіялогія” для вучняў X—XI класаў сярэдняй агульнаадукацыйнай школы (Л.Р.Кульмянёва — старшы выкладчык кафедры біялогіі Беларускага дзяржаўнага педагогічнага універсітэта імя М.Танка); канцэпцыя гуманізацыі навучання дысцыплінам фізіка-матэматычнага цыкла (К.У.Лаўрыновіч — настаўнік матэматыкі і

інфарматыкі СШ № 3 г. Вілейкі); развіццё крэатыўнасці падлеткаў у працэсе мастацкай дзейнасці (І.А.Малахава — выкладчык кафедры народна-інструментальнай творчасці Беларускага ўніверсітэта культуры); псіхалага-педагагічныя ўмовы інтэнсіфікацыі працэсу навучання лексіцы замежнай мовы (Л.У.Марышчук — навуковы супрацоўнік лабараторыі псіхалогіі навучання НІА); выяўленне апорных паказчыкаў для ацэнкі развіцця мовы дзяцей 2—4 гадоў у працэсе іх зносін з дарослымі і ровеснікамі (А.І.Мельнік — выкладчык кафедры методыкі дашкольнага выхавання Брэсцкага дзяржаўнага ўніверсітэта); фармаванне эканамічнага мыслення старшакласнікаў у працэсе навучальнай і вытворчай працы (М.У.Міхалковіч — настаўнік гісторыі СШ № 2 г. Скідзеля Гродзенскай вобласці); арганізацыйна-педагагічныя асновы адукацыйнага працэсу ў мнагапрофільнай гімназіі (Р.І.Можджар — дырэктар школы-гімназіі № 30 г. Гродна); праблемы школьнай геаграфічнай адукацыі на Украіне (А.І.Сіраценка — намеснік дырэктара па навуковай рабоце НДІ педагогікі АПН Украіны); роля пазнавальных задач у павышэнні эфектыўнасці навучання дысцыплінам прыродазнаўча-матэматычнага цыкла (С.У.Якавенка — выкладчык кафедры педагогікі і методыкі давузаўскай падрыхтоўкі БДПУ).

Шмат увагі ўдзялілі педагогі-даследчыкі распрацоўцы праблем выхавання: экспрэс-методыка вызначэння альтруістычнай ці эгацэнтрычнай дамінуючай тэндэнцыі ў накіраванасці паводзін чалавека (Керстэн Афанасіадзіс — настаўніца рускай мовы ў школе г. Вярнойхэн у Германіі); фармаванне культуры асобы студэнта вышэйшай школы (А.С.Зубра — дацэнт кафедры менеджменту сацыякультурнай сферы Беларускага ўніверсітэта культуры); педагагічны аналіз сацыяльна-псіхалагічных асаблівасцей школьнага класа (А.А.Канавальчык — старшы выкладчык

кафедры педагогікі БДУ); індывідуалізацыя выхавання старшага дашкольніка ва ўмовах дзіцячага сада (А.М.Катко — старшы выкладчык кафедры ўзроставай і педагагічнай псіхалогіі ІПК і перападрыхтоўкі кіруючых работнікаў і спецыялістаў адукацыі); лад жыцця як фактар фармавання асобы выхаванцаў інтэрнацкіх устаноў (М.Я.Кобрынскі — начальнік упраўлення адукацыі Гомельскага аблвыканкама); эстэтычнае выхаванне вучняў сродкамі мастацтва ў нацыянальнай прафтэхшколе (В.П.Коцікава — загадчык аддзялення выхавання НІА); фармаванне грамадзянскасці ў падлеткаў у працэсе асваення сацыяльных роляў (В.В.Мартынава — дацэнт кафедры зместу і метадаў выхавання ІПК і перападрыхтоўкі кіруючых работнікаў і спецыялістаў адукацыі); удасканаленне педагагічнай прафілактыкі правапарушэнняў непаўналетніх (М.А.Пазднікаў — старшы выкладчык Рэспубліканскага інстытута прафесійнай адукацыі); выхаванне творчай асобы як мэта адукацыйных сістэм (У.П.Пархоменка — галоўны рэдактар часопіса “Адукацыя і выхаванне”); фармаванне сацыяльна сталай творчай асобы ва ўмовах сацыяльна-педагагічнага комплексу (С.З.Рэўзін — дырэктар СПК СШ № 16 г. Бабруйска); выхаванне прафесійных інтарэсаў вучняў VIII—IX класаў на ўроках роднай мовы (І.Э.Саўко — старшы выкладчык кафедры методыкі выкладання рускай мовы і літаратуры БДУ); выхаванне маральных ідэалаў старшакласнікаў (У.М.Собалеў — загадчык Сакскага рана Крымскай вобласці); педагагічныя асновы сямейнага выхавання (В.У.Чэчат — загадчык кафедры педагогікі магістратуры НІА).

Даследчыкі не абышлі складання і важныя праблемы кіраўніцтва інавацыйнымі працэсамі ў адукацыі, педагагічным калектывам, стымулявання педагагічнай творчасці настаўнікаў, павышэння іх кваліфікацыі. У гэтым плане цікавыя і карысныя наступныя дасле-

даванні: кіраванне творчай дзейнасцю педагогічнага калектыву сярэдняй агульнаадукацыйнай школы (Н.А.Абішаў — дырэктар эксперыментальнай СШ № 17 г. Талдыкаргана ў Казахстане); матывацыя і стымуляванне самаадукацыі настаўнікаў у сістэме павышэння кваліфікацыі (А.І.Гіро — дырэктар Мінскага абласнога ІПК і перападрыхтоўкі кіруючых работнікаў і спецыялістаў адукацыі); удасканаленне структуры кіравання рэгіянальнай сістэмай адукацыі як умова яе развіцця (Г.Д.Дылян — намеснік міністра адукацыі і навукі Рэспублікі Беларусь); навукова-педагогічнае забеспячэнне павышэння кваліфікацыі настаўнікаў прыродазнаўча-матэматычных прадметаў (М.І.Запрудскі — загадчык арганізацыйна-метадычнага аддзела ІПК і перападрыхтоўкі кіруючых работнікаў і спецыялістаў адукацыі); кіраванне інавацыйнымі працэсамі ў адукацыі (В.П.Кваша — начальнік Краснадарскага ўпраўлення адукацыі); кіраўніцкая дзейнасць органаў адукацыі па ўмацаванні здароўя школьнікаў (М.К.Коўш — намеснік начальніка ўпраўлення адукацыі Брэсцкага аблвыканкома); стымуляванне педагогічнай творчасці як фактар павышэння эфектыўнасці навучальнага працэсу (В.С.Рацэцка — намеснік дырэктара па вучэбна-выхаваўчай рабоце СШ № 1 г. Светлагорска Гомельскай вобласці); арганізацыйна-метадычныя асновы ўдасканалення прафесійнай самаацэнкі настаўніка ў працэсе павышэння кваліфікацыі (С.У.Сітнікова — намеснік дырэктара Мінскага абласнога ІПК і перападрыхтоўкі кіруючых работнікаў і спецыялістаў адукацыі); метады ўдасканалення падрыхтоўкі інжынерных кадраў у сістэме бесперапыннай адукацыі Рэспублікі Беларусь (В.М.Ушакова — старшы навуковы супрацоўнік НІА); сістэма падрыхтоўкі педагогічнага калектыву да дыферэнцыяцыі навучання (С.А.Чайкун — дырэктар эксперыментальнай СШ № 51 г. Гомеля); індывідуальны падыход ва ўдасканаленні педагогічнага

майстэрства настаўніка (В.Р.Чарнавусава — дырэктар СШ № 158 г. Мінска).

У полі зроку невялікай колькасці педагогаў-даследчыкаў былі найважнейшыя праблемы прафесійна-тэхнічнай адукацыі: арганізацыйна-педагогічныя ўмовы развіцця рэгіянальнай сістэмы прафесійна-тэхнічнай адукацыі (М.В.Ілын — прарэктар па навуковай рабоце Рэспубліканскага інстытута прафесійнай адукацыі); шматступеньчатая падрыхтоўка спецыялістаў у аграрным вышэйшым прафесійным вучылішчы (А.В.Лук'яновіч — дырэктар Жлобінскага аграВПВ); тэорыя і практыка падрыхтоўкі кадраў у вышэйшых прафесійных вучылішчах (Г.В.Сяркуццеў — дырэктар Мінскага ВПВ чыгуначнага транспарту).

Праблемы гісторыі адукацыі, педагогікі і педагогічнай думкі знайшлі адлюстраванне ў наступных даследаваннях: развіццё тэхнічнай творчасці навучэнцаў у пазакласнай рабоце школ Беларусі (50—60-ыя гг.) (С.Я.Астрэйка — старшы выкладчык кафедры метадыкі працоўнага навучання Мазырскага дзяржаўнага педінстытута); прагрэсіўныя маральна-выхаваўчыя ідэі прадстаўнікоў беларускай педагогічнай і грамадскай думкі XVI—XVII стст. (В.С.Болбас — загадчык кафедры педагогікі Мазырскага дзяржаўнага педінстытута); развіццё гімназічнай адукацыі ў Беларусі (XIX — пач. XX ст.) (А.Л.Еўдакімава — старшы навуковы супрацоўнік лабараторыі гісторыі адукацыі і этнапедагогікі НІА); працоўнае выхаванне і навучанне ў школах Беларусі канца XVIII—XIX ст. (П.І.Ляута — старшы выкладчык кафедры педагогікі і псіхалогіі Гродзенскага АІУН); грамадска-педагогічны рух і педагогічная думка ў Беларусі (90-ыя гг. XIX ст. — 1917 г.) (С.В.Снапкоўская — загадчык лабараторыі гісторыі адукацыі і этнапедагогікі НІА).

У апошнія гады даследчыкі ўсё больш увагі сталі ўдзяляць праблемам педагогічнай псіхалогіі (раней, да ўвядзення ВАКам Рэспублікі Беларусь

новай наменклатуры спецыяльнасцей, гэта была ўзростава і педагогічная псіхалогія): структурна-дынамічны асаблівасці патрэбнасна-матывацыйнай сферы студэнтаў педагогічнай ВНУ (І.Р.Абрамовіч — навуковы супрацоўнік лабараторыі псіхалогіі навучання НІА); унутрысямейныя адносіны ў сем'ях падлеткаў з парушэннямі паводзін (А.А.Аладдзін — старшы навуковы супрацоўнік лабараторыі практычнай і эксперыментальнай псіхалогіі НІА); уплыў асаблівасцей педагогічнага ўзаемадзеяння на ўсведамленне і перажыванне малодшымі школьнікамі сваіх узаемаадносін з настаўнікамі і равеснікамі (А.В.Даніленка — старшы выкладчык кафедры псіхалогіі Магілёўскага дзяржаўнага педінстытута імя А.Куляшова); фармаванне накіраванасці асобы школьнікаў на прафесіі сельскагаспадарчай вытворчасці (Н.Д.Джыга — дырэктар Драгічынскага міжшкольнага НВК); разумовае і эмацыянальнае развіццё дзяцей старшага дашкольнага ўзросту, якія пражываюць у Чарнобыльскай зоне (Л.А.Калач — старшы выкладчык кафедры педагогікі і псіхалогіі пачатковага навучання Мазырскага дзяржаўнага педінстытута); уплыў узроставых і прафесійных фактараў на педагогічную арыентацыю настаўніка (Н.Ю.Клышэвіч — навуковы супрацоўнік лабараторыі сацыяльнага выхавання НІА); фармаванне псіхалагічнай гатоўнасці вучняў да сельскагаспадарчай працы ва ўмовах пераходу да рыначнай эканомікі (П.А.Рабцаў

— дырэктар Залескай СШ Смаргонскага раёна Гродзенскай вобласці); разуменне настаўнікам вучня і самога сябе ў канфлікце (Л.А.Сямчук — старшы выкладчык кафедры псіхалогіі Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта); асаблівасці псіхалагічнай падрыхтоўкі старшакласнікаў да працы і выбару прафесіі (А.Ф.Трыфанюк — дырэктар СШ № 10 г. Брэста).

У заключэнне хочацца адзначыць, што ў Беларусі сёння працуе шмат творчых і таленавітых педагогаў. Некаторыя з іх становяцца саіскальнікамі, паступаюць у дактарантуру, аспірантуру і магістратуру Нацыянальнага інстытута адукацыі. На канец 1996 г. у НІА налічваецца 98 аспірантаў, 12 дактарантаў, 123 саіскальнікі, дзесяткі слухачоў магістратуры па спецыяльнасцях “Магістр педагогікі”, “Магістр псіхалогіі”, “Магістр сацыялогіі”, “Магістр эканомікі ў галіне адукацыі”. Акрамя вучэбнай, яны паспяхова праводзяць доследна-эксперыментальную работу, укараняюць у практыку новыя тэхналогіі, метады, сродкі і формы навучання, выхавання, развіцця асобы сучаснага дашкольніка, вучня і студэнта.

Без сумнення, гэта тыя, хто зменіць невялікі атрад вучоных педагогаў і псіхалагаў Беларусі старэйшага пакалення, увальецца ў айчынную педагогічную навуку, узніме (і ўжо актыўна ўзнімае) яе на новы якасны ўзровень як у цэлым у краіне, так і ў кожным яе рэгіёне.